

KÜRESELLEŞME VE İNSAN HAKLARI

Prof. Dr. Abdullah DİNÇKOL*

§ 1. Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Olgusu

Son 15-20 yıldır “küreselleşme” kavramı giderek daha fazla günlük yaşam içinde kullanılmaya başlandı. Herhangi bir günlük gazeteden tutun da, hiç ilgisi olmadığını düşündüğünüz bilimsel toplantılara kadar tüm alanlarda küreselleşme kavramı yoğun olarak kullanılmakta ve bu kullanım beraberinde karmaşayı da getirmektedir¹. Gerçekten de küreselleşme, ekonomiden siyasete, sosyal politikadan kültüre, hemen hemen yeryüzünün her alanındaki değişimi ifade etmek için kullanılan “sihirli” bir sözcük haline gelmiş, ünlü sosyolog Berger’ın deyişiyle, Alman kömür endüstrisindeki gerilemeden, Japon gençlerinin cinsel alışkanlıklarını açıklamaya kadar geniş bir alanda kullanılan “klişe”ye dönüşmüştür². Terimin kullanımı son dönemlerde öyle bir artış göstermiştir ki, dünyanın farklı yerlerindeki çok sayıda çağdaş yaşam alanına giriş örüntülerinin izini sürmek neredeyse olanaksız hale gelmiştir³.

Berger’ın görüşlerine paralel bir biçimde, adeta geçmiş ve geleceğin kapılarını açacak anahtar bir kavram olarak görülen küreselleşmeyi Bauman da, “parolaya dönüşmüş moda bir deyim” olarak değerlendirmektedir⁴. Hirst ve Thompson’a göre ise küreselleşme, sosyal bilimlerde moda bir kavram, yönetim gruplarının reçetelerindeki ana buyruk ve her kanattan gazeteci ve politikacı için gündemi yakalama sözcüğü haline gelmiştir⁵.

* İstanbul Ticaret Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

1 **Yücel Demiral**, “Küreselleşme ve Sağlık Çalışanları”, http://www.ato.org.tr/dergi/2002_kis_ilkbahar/18.html (çevrimiçi: 20.04.2004)

2 **Peter L. Berger**, “Four faces of global culture”, National Interest, Fall 97, Issue: 49, 1997, s.23’ten nakleden: **Veysel Bozkurt**, “Küreselleşme, Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar”, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, Der. Veysel Bozkurt, Alfa, İstanbul 2000, s.17.

3 **Roland Robertson**, Küreselleşme, Toplum Kuramı ve Küresel Kültür, çev. Ü. H. Yolsal, Ankara 1999, s.22.

4 **Zygmunt Bauman**, Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları, Çev. A. Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 1999, s.6.

5 **Paul Hirst / Grahame Thompson**, Küreselleşme Sorgulanıyor, Çev. Ç. Erdem / E. Yücel, Dost Kitabevi, Ankara 1998, s.26.

Sosyolog Anthony Giddens ise bu görüşlerin aksine, bugün “küreselleşmeye değinmeyen hiçbir siyasal konuşmanın tam olmadığı”nı ifade etmektedir. Giddens’a göre şu anda köklü bir tarihsel değişim döneminden geçtiğimize inanmamızı sağlayacak kadar geçerli ve nesnel neden vardır. Bugün bizi etkileyen değişiklikler, yeryüzünün herhangi bir bölgesiyle sınırlı olmayıp, daha şimdiden hemen hemen her yeri kapsamaktadır⁶. Albrow da küreselleşmeyi dünya insanların tek bir dünya toplumunda bütünleştirilmesi süreci olarak tanımlamaktadır⁷. Bir başka deyişle küreselleşme bir “süreçler bütünü” olarak algılanmaktadır⁸ ve Albrow’a göre bu süreçler bütününde sosyoloji tarihinde beş evre bulunmaktadır: *Evrenselcilik, ulusal sosyolojiler, uluslararasılık, yerelleşme ve küreselleşme*⁹.

Bu bağlamda da *küreselleşme* değişik ülkelerde farklı anlamlara bürünmekte; kimi için kara gün kimi için şans kapısı ya da kaçan tren olarak algılanmaktadır. Sıklıkla yeni liberalizm, emperyalizm ve benzeri daha iyi algılanabilen ideolojik kavramlarla açıklanmaya çalışılmakta, ancak ortaya çıkan tablo, netleşmeden çok, karışıklığı getirmektedir. Bu karışıklık, küreselleşme ile birlikte kullanılan başka kavramların da değişime uğraması; bildik anlamların kimi zaman çarpıtılarak kimi zaman tümünden değiştirilerek kullanılması ile artmaktadır. Hemen akla gelen *yerelleşme, katılım, kalite* (nitelik), *bilgi* önceden bildiğimiz anlamlarından artık çok farklı anlamlar taşımakta; *küreselleşme* *gerçekte bir değerler değişimini de beraberinde getirmektedir*. Bu anlamda küreselleşmeden çok “küreselizm” ideolojisinden söz edilebilir hale gelmektedir¹⁰.

Dilimize “küresel” diye tercüme edilen “**global**” kelimesinin 400 yıllık bir geçmişi olmasına rağmen “küreselleşme” (**globalization**) oldukça yenidir ve ilk olarak 1960’larda ortaya çıkmış, 1980’lerde ise sıkça kullanılmaya başlanmıştır. 1990’lara gelindiğinde de, bilim adamlarının önemini kabul ettiği anahtar bir sözcük haline gelmiştir¹¹. Bu anahtar sözcük niteliği ile küresel-

⁶ **Anthony Giddens**, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor?*, Çev. O. Akınhay, Alfa Yayınları, İstanbul 2000, s.20, 13; **Bozkurt**, s.18.

⁷ **Martin Albrow**, “*Introduction*”, *Globalization, Knowledge and Society*, Sage Pr. London 1990, s.9. Robertson’a göre ise küreselleşme, tek bir mekan olarak tüm dünyanın kristalleşmesidir. **Roland Robertson**, “*Globalization and Societal Modernization: A Note on Japan and Japanese Religion*”, **Sociological Analysis**, Issue: 47, 1987, s.38.

⁸ **E. Fuat Keyman**, “*Globalleşme Söylemleri ve Kimlik Talepleri*”, *Global Yerel Eksende Türkiye*, Der. E.Fuat Keyman/Alı Yaşar Sarıbay, Alfa, İstanbul 2000, s.25. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu bu dönüşüm sürecini “küreselleşme süreçleri” olarak ifade etmektedir. **DPT**, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Küreselleştirme Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Yayın No: DPT 2544-ÖİK:560, Ankara 2000, s.1.

⁹ **Albrow**, s.6-8.

¹⁰ **Demiral**, a.g.m.

¹¹ **Mehmet Aktel**, *Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi*, Asil Yayın-Dağıtım, Ankara 2003, s.5-6; **Bozkurt**, s.18; **Ruud Lubber**, “*The Dynamic of Globalization*”, http://www.itcilo.it/english/actrav/telearn/global/ilo/globe/new_page.htm. Kavramın siyasi alanda dolaşma girmesi ise 1980’li yıllarla birlikte Thatcher ve Reagan tarafından temsil edilen yeni muhafazakar anlayışın iktidar dönemlerine rastlamıştır. **Aktel**, s.6.

leşme, hem dünyanın küçülmesine, hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesine gönderme yapmaktadır¹². Bir başka deyişle küreselleşme, dünyanın "tek bir yer" olarak algılanması yönündeki bilinç artışını anlatan bir kavramdır¹³. Bir kavram olarak küreselleşme, toplumsal ve ekonomik ilişkilerin dünya çapında gittikçe güçlenmesine ve bu süreçte dünyanın herhangi bir yöresinde olan bitenlerin, dünyanın diğer yörelerinde olan bitenlerden etkilendiği gerçeğini yansıtıyor. Bu anlamı ile küreselleşme, toplumsal ve ekonomik kurum (institution) ve yapılar (structure) arasındaki yerel farklılıkların gitgide azaldığı tarihsel bir süreç anlamına geliyor¹⁴.

Günümüzde küreselleşme konusunda çok geniş bir literatür oluşmuştur; ancak sosyal bilimlerin bir çok alanında görüldüğü şekilde, küreselleşmeye ilişkin birbirinden tümüyle farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bir diğer ifade ile küreselleşme konusunda, gerek teorisyenler, gerekse uygulamacılar arasında uzlaşmadan bahsetmek mümkün değildir. Küreselleşmenin siyasal, kültürel ve ekonomik sonuçları yaygınlık kazandıkça, taraftarları kadar (özellikle entelektüel düzeyde) karşı çıkanların sayılarında da artışa tanık olunmaktadır. Çünkü küreselleşmeden kazananlar olduğu kadar, kaybedenler de mevcuttur¹⁵. Bu çerçevede İngiltere Başbakanı Tony Blair'in danışmanı M. Desai bir konferansında, "küreselleşmeden dönüş yok" demektedir, "yeni sömürgecilik gibi gözükse de, gerçekte öyle değil" diye eklemekte ve ABD'nin bile bu süreçten korktuğunu belirtmektedir¹⁶.

İki kutuplu dünyanın baş aktörlerinden birinin sahneyi terk etmesiyle başlayan dünya çapındaki değişim süreci de *küreselleşme* olarak adlandırılmaktadır¹⁷. Ulus devletlerin etkinliğinin azalması ve başta sermaye hareketleri üzere ekonomik faaliyetlerin ve karşılıklı iktisadi bağımlılığın artması, küreselleşmenin en belirgin iki özelliğidir. Bu yüzden ekonomik serbestleşme ile ulus-devlet ilişkisinin seyri, küreselleşmenin ana ekseninin sınırlarını çizmektedir¹⁸.

Öte yandan küresel değişim süreci, ekonomiden siyasete, kültürden çevre anlayışına kadar her alanda köklü bir dönüşüm başlatmıştır. Ulus devletlerin uluslararası güç dengelerindeki konumlarının değişmesi, ulusal ekonomilerin

¹² Robertson, s.21.

¹³ Rana A. Aslanoğlu, Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Asa yay., Bursa 1998, s.124.

¹⁴ Mustafa Koç, "Küreselleşmenin Sosyolojik Boyutları", Küreselleşme ve Psikiyatri, Kongre Kitabı, 11-14 Haziran 2002 Malatya, s.38.

¹⁵ Bozkurt, s.18.

¹⁶ Erol İyibozkurt, Küreselleşme ve Türkiye, Ezgi Yayınevi, Bursa 1999, s.108.

¹⁷ Murat Ali Dulupçu, Küresel Rekabet Gücü, Nobel Yayınları, Ankara 2001, s.1; Ömer Demir, Küresel Rekabette Etkin Devlet, Nobel, Ankara 2003, s.1; Emre Kongar, Küresel teor ve Türkiye, Remzi Kitabevi, 7. Basım, İstanbul 2003, s.19 vd.; Koç, s.41; Mehmet Yüksel, Küreselleşme Ulusal Hukuk ve Türkiye, Siyasal Kitabevi, Ankara 2001, s.83.

¹⁸ Demir, s.1, ayrıca dn.1.

başarı kriterlerinin standartlaşması, hızlı iletişimin dünyanın uzak mekanlarında olup bitenleri yakınlaştırması, sermaye hareketlerinin ulus-üstü kurum ve değişimlere duyarlılığı artırması, bireysel beklenti ve tüketim kalıplarının¹⁹ hızla değişmesi gibi gelişmeler, bu değişim ve dönüşümün çok yönlülüğünü açık biçimde ortaya koymaktadır²⁰. Kavram o kadar çok yönlüdür ki, herkes bu kavramı farklı şekilde algılamaktadır²¹. Bu nedenle bazen küreselleşmeden bahsederken şaşırtıcı tablolarla karşı karşıya kalabilmekteyiz²². Ancak yine de küreselleşme kavramı ile ön plana çıkarılarak sürekli vurgu yapılan genelde onun ekonomik boyutu olmuştur²³. Genellikle de küreselleşmeye karşı çıkışlar, teknolojik değişimin getirdiği yeniliklere değil, bununla birlikte dikte edilen “ekonomi politikalarına” yönelmektedir²⁴. Bu bağlamda küreselleşme olgusu, bir kısım görüşlerce, ulusal ekonomilerin dünya piyasalarıyla eklenmesi ve bütün iktisadi karar süreçlerinin giderek dünya kapitalizminin sermaye birikimine yönelik dinamikleriyle belirlenmesi olarak da yorumlanmaktadır²⁵.

Küreselleşmenin çok yönlülüğünü açısından bütünü yansıtanın güçlüğüne rağmen bazı yönleri belirgin olarak ortaya konulabilmektedir²⁶:

¹⁹ Gerçekten de tüketim kalıplarının değişmesi, bazı ürünlerde “gobal zevklerin” oluşmasını sağlamıştır. Bunun en belirgin örnekleri, Coca-Cola ve Levi Strauss Jeans ürünleridir diyebiliriz. Bk. **Zeynep Düren**, 2000’li Yıllarda Yönetim, Alfa, İstanbul 2002, s.15.

²⁰ **Demir**, s.1-2.

²¹ **Keyman**’a göre “Globalleşme, ekonomik, siyasal ve kültürel globalleşme süreçlerini içermekle birlikte, bu süreçlerin herhangi birisine indirgenemeyecek, fakat bu süreçler arasındaki çok-boyutlu, çok-nedenselli ve çelişkiler içeren ilişkiler tarafından kurulmuş “tarihsel bir süreç”tir. Bu anlamda da, toplumsal değişimi anlamamızda kullanabileceğimiz bir kavramdır.” **Keyman**, s.25. Strassoldo’ya göre çağdaş küreselleşme sürecinde iki yeni eleman bulunmaktadır; bunlardan birincisi biyosferi koruma çabası içindeki ekolojik dünya görüşü, ikincisi ise çoğulcu, hiyerarşik olmayan ve merkezci bulunmayan dünya toplumuna “post-modern” bir özelemdir. **Raimondo Strassoldo**, “Globalism and localism: Theoretical reflections and some evidence”, in Globalization and Territorial Identities, ed.by **Zdravko Mlinar**, Avebury, Bristol, Reprinted 1996, s.35-39.

²² **İlyas Doğan**, “Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Türkiye’de Anayasal Sistem Reformu Bağlamında, Küreselleşme ve Ulusal Egemenlik”, Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa Hukuku 1. Uluslararası Sempozyumu, 22-24 Nisan 2003, TBMM Yayınları, s.421.

²³ Elbette ki, küreselleşmenin ekonomik boyutunun öncelik kazanması tesadüfi değildir. Kârın maksimizasyonu için hareket eden sermaye ve tamamlayıcısı olan girişimci, 1980’lerden itibaren sadece üretim ve kârı değil, aynı zamanda pazarı da dünya ölçeğine çıkarmıştır. Bu sayede dışa açılma ve liberalleşme hareketleri, politik küreselleşmenin önüne geçmiştir. **Dulupçu**, s.19-20; Bk. **Gülten Kazgan**, Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye’nin Yeri, Altın Kitapları, İstanbul 1994, s.78; **Sungur Savran**, “Ulusal Sermayeler Kısacasında Globalizm”, **İktisat Dergisi**, No.350, s.60.

²⁴ **Gülten Kazgan**, Küreselleşme ve Ulus-Devlet, Yeni Ekonomik Düzen, 3. Baskı, Bilgi Üniversitesi Yayını, İstanbul 2002, Önsöz, s.15.

²⁵ **Erinç Yeldan**, Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: “Bölüşüm, Birikim ve Büyüme”, İletişim yay., İstanbul 2002, s.13.

²⁶ **Ferhat Ali**, Küreselleşme ve Üretim Sürecinde Teknolojinin Rolü, Umut Yayıncılık, İstanbul 2001, s.31-32; **Aktef**, s.10-11.

- Para-sermaye, meta sermaye ve ticari sermayenin dolaşımı,

Küreselleşmenin en önemli göstergelerinin başında finansal serbestlik bulunmaktadır. Finansal sermayenin hiçbir kısıtlamaya tabi olmaksızın ülkeler arasında ve sektörler arasında serbestçe hareket edebilmesinin en temel etkeni, kuşkusuz yüksek getiri olmaktadır²⁷. İlginçtir ki, para, meta, ticari sermayenin uluslararasılaşması ve serbestçe tam akışkan hale gelmesi, bütün küresel politikaların temelinde yatar; buna karşılık işçilerin sınır aşırı akışkanlığı her zaman kolaylaşmamıştır.

Küreselleşme süreciyle birlikte özellikle emeğin akışkanlığında sorunlar yaşanmaya başlamıştır²⁸. Her tür emek serbestçe dolaşıma çıkmamıştır. Özellikle vasıfsız işçilerin buldukları ülkede kalmaları gerekmektedir. Yüksek vasıflı emek zaten dünyanın her yanında talep edilmektedir, beyin göçü serbesttir. Böylece göç veren "kapalı" ulus-devletler, uluslararasılaşamayan küçük yerli sermaye ile birlik-te vasıfsız işçilerin devleti haline gelecektir²⁹.

- Üretken sermayenin büyük boyutlarda yoğunlaşarak "uluslararasılaşma"nın genişlemesi ve sermayenin merkezleşme derecesinin muazzam ölçüde artması,

Özellikle merkez firmaların teknoloji yaratma ve finans gücü büyüdükçe, tekel gücünün büyüdüğü de bir gerçektir. Tekel gücü büyüyen firmaların çeşitli uygulamaları da, uluslararası nitelikteki sermayenin yerel rakiplerini yok etmesi sonucunu doğurmaktadır³⁰.

Üstelik bazılarında göre uluslararası şirketler birer siyasi kurumdur ve toplumla siyasal ilişkiler kurarlar³¹.

- "Uluslararasılaşma"sı büyük ölçüde artan mali sermayenin diğer sermaye biçimlerinin yanında her zamankinden çok daha fazla dünya çapında yayılması,

Hirst / Thompson, küreselleşme ile çokuluslu şirketlerin dünya ekonomisinin as oyuncuları olarak "ulusötesi" şirketlere dönüştüğünü ifade etmektedir. Onlara göre, ulusötesi şirket, uluslararasılaşmış bir yöne-

²⁷ Sinan Sönmez, "Küreselleşmenin Ekonomi-Politik Boyutları", Küreselleşme ve Psikiyatri, Kongre Kitabı, 11-14 Haziran 2002 Malatya, s.18.

²⁸ H. Ejder Temiz, "Küreselleşme Sürecinde Uluslararası Göç Hareketleri, Yoksulluk ve İşgücü Piyasaları", TÜHİS, İş Hukuku ve İktisat Dergisi, C.18, Şubat 2004, S.5, s.35.

²⁹ Bu tür bir devletin; bir yandan ulusüstü kurumlar nedeniyle, bir yandan yerel yönetimlere erkini devrettiği, ekonomiye ilişkin temel işlevlerini yitirdiği için, uluslararası sermaye karşısında artık hiç bir direnme gücü bulunmayacaktır. Kazgan(2002), s.38.

³⁰ Kazgan(1994), s.73 vd. Bk. İyibozkurt, s.109.

³¹ Ferhat Akbey, "Küreselleşme ve Türkiye'de Kamu Ekonomisi ve Devlet-Piyasa-Toplum İlişkilerinde 1980 Sonrası Dönüşüm", Değişen Dünyada Türkiye'nin Önemi C.I, Uludağ Üniversitesi Yayını, Bursa 2004, s.140.

timi olan, dünyada en güvenli ya da en yüksek kazancın olduğu yerlere yerleşmeyi veya taşınmayı en azından potansiyel olarak uman, özel bir ulusal kimliği olmayan, gerçekten serbest olan sermayedir³².

Küreselleşen dünyanın yeni ekonomik sorunlarıyla başedebilmek ve kaynaklarını artırabilmek amacıyla ürün pazarlarını dünya geneline yaymak isteyen çokuluslu (veya ulusötesi) şirketler, şirket birleşmeleri ve satın almalar yoluyla dünya ekonomisindeki etkinliklerini artırarak sürdürmektedir. BM tarafından yayınlanan 2001 yılı Dünya Ekonomik Durum Raporu'na göre, şirket birleşmeleri ve satın almaları ile özelleştirmenin önemli bir bölümünü oluşturduğu Doğrudan Yabancı Yatırımlar (Foreign Direct Investments), 2000 yılında 1.1 trilyon ABD Doları'na ulaşmış bulunmaktadır. Doğrudan Yabancı Yatırımların 10 yıl önce 200 milyar ABD Doları olduğu gözönüne alındığında, söz konusu yatırımların küreselleşme süreciyle birlikte ne büyük bir artış gösterdiği de ortaya çıkmaktadır. Yine Dünya Ekonomik Durum Raporu rakamlarına göre, 2000 yılında 600 milyar ABD Doları tutarında doğrudan yabancı yatırım yapılırken, bu rakam bütün gelişmekte olan ülkeler için sadece 190 milyar ABD Doları'nda kalmıştır³³.

- Bilimsel ve teknolojik devrimin³⁴ ulaşım ve iletişime kazandırdığı olağanüstü nitelikte sıçrama hızı,

“Yerelin küresele dönüşmesinde en önemli etken nedir?” sorusuna kısaca “iletişim ilişkileridir” yanıtı verilebilir. Yerel, yapısı gereği küresel olan teknik nitelikli iletişimi etkilemekte ama aynı zamanda yerel ve küresel özellikle, iletişim teknolojisinin sağladığı olanaklar aracılığıyla varlığını neredeyse sonsuzcasına genişletmektedir³⁵. İletişim ve ulaşımında kazanılan nitel sıçramalarla kanatlanmış sermaye, teknolojik alanda yaşanan devrimle tüm dünyayı ve toplumu iktisadi, siyasi, kültürel çizgilerle birbirine bağlamış, hiçbir iç ulusal yapı, hiçbir içe kapalılık bu bağlanmışlığın dışında var olamaz hale gelmiş, içe kapalılık artık olanaksız denen bir sınır taşına dayanmıştır³⁶.

Ülkeler arasındaki iktisadi, siyasi ve sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayırımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi, farklı görünen

³² Hirst / Thompson, s.37.

³³ Bk. Feza Öztürk, “Küreselleşme - Yeni Dünya Düzeni”, <http://www.mfa.gov.tr/turkce/grupe/ues/5FOzturk2.htm> (çevrimiçi: 20.04.2004)

³⁴ Strassoldo, s.36-37.

³⁵ Betül Çotuksöken, “Yerel-Küresel-Evrensel Geriliminde Egemenlik”, I. Uluslararası Felsefe Konferansı, Egemenlik Sorunu, 11-13 Nisan 2003, Kocaeli Üniversitesi Yayını, Kocaeli 2004, s.18.

³⁶ Ali, s.33.

ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içeren küreselleşme bağlamındaki gelişmeler; bilgisayarların kullanımı, taşımacılıktaki gelişme ve iletişim teknolojisi ile büyük ölçüde mümkün olmuştur³⁷.

Öte yandan küreselleşmenin türettiği yoğun rekabet ortamında ileri teknoloji kullanımının yanısıra yeni teknolojilerin üretilmesi, ulusların / işletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri için vazgeçilmezler arasına girmiştir³⁸.

- Sermayenin emek üzerindeki tahakkümünün (bazılarına göre sömürsünün) derinliği ve yaygınlığı,

Hızla yükselen rekabet sonucunda ucuz emek bir rekabet faktörü haline gelmiş, ucuz emeğe yönelik gelişmiş ülkelerde ücretleri düşürmüş, teknolojik ilerlemeler sayesinde emeğe olan talebin azalması, sendikacılığın kan kaybetmesine neden olmuştur³⁹. Teknolojik değişimin getirdiği bir olgu olan robot kullanımının yaygınlaşması, vasıflı ya da vasıfsız emeğin toplumda giderek güçsüzleşmesi ve sendikal hareketin buna bağlı zayıflaması sonucunu doğurmaktadır⁴⁰.

Uluslararası entegrasyon özellikle başta endüstri ilişkileri sistemi olmak üzere pek çok alanda etkisini göstermiş birtakım olumsuz sonuçları doğurmuştur. Özellikle uluslararası şirketlerin global pazarda güç kazanmaları⁴¹, dünya ekonomisi üzerindeki dengeleri değiştirmiş; “**süreklili gerileyenler**” ve “**süreklili ilerleyenler**” ikilemini gündeme getirmiştir. İşgücünün yapısı da “**çekirdek işgücü**” ve “**çevre işgücü**” olmak üzere olarak şekil değiştirerek bu bağlamda farklı bir tartışmayı gündeme getirmiştir. Bu yaklaşımlar dikkate alındığında, endüstri ilişkileri sistemi içinde önemli bir yere sahip olan sendikaların, güç kaybettikleri (zayıfladıkları) hatta asli fonksiyonlarından uzaklaşmak zorun-

³⁷ Selma Güleç, “21. Yüzyılda Kitle İletişimi”, Bilimin Işığında Aydınlanma Seminerleri, Uludağ Üniversitesi Yayını, No.4, Bursa 2003, s.178.

³⁸ Dulupçu, s.29.

³⁹ “Küreselleşmeye karşı çıkanlar bağlamında anılması gereken bir grup da sendikalardır. Örneğin küreselleşme ve artan dış rekabet sonucu bazı endüstrilerin daralması, bir kısım firmaların kapanmasının işçi çıkarmaları zorunlu kılması gibi anlaşılabilir nedenlerle sendikalar sadece gelişmekte olan ülkelerde değil, dünyanın hemen her yerinde küreselleşmeye karşı çıkmaktadırlar. Gelişmiş ülkelerin sendikaları gelişmekte olan ülkelerle girecek serbest ticaret ve işgücünün dolaşımının serbest bırakılmasının kendi ülkelerinde işsizliği artıracığı gerekçesiyle küreselleşmenin karşısındadırlar.” Mustafa Acar, “Ekonomik, Siyasal ve Sosyal Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme: Tehdit mi, Fırsat mı?”, <http://www.liberal-dt.org.tr/dergiler/ldsai25-26/252603.htm> (Çevrimiçi: 20.04.2004)

⁴⁰ Kazgan(2002), s.22.

⁴¹ Uluslararası şirketler, küreselleşmenin en önemli ekonomik etkilerinin belirleyicisi olarak görülmektedir. Uluslararası şirketler, “küreselleşmenin getirdiği mal ve hizmet üretiminin artmasının” en önemli aracıdır. Bu şirketler artık hem ekonominin hem de üretimin yapılanmasında belirleyici hale gelmiştir. Şenol Baştürk, “Bir Olgu Olarak Küreselleşme: Sorunlar ve Bir Çözüm Önerisi; Küresel Yönetişim”, <http://www.isguc.org/senol1.htm> (20.04.2004).